

KÜRESEL AKTÖRLERİN SU STRATEJİLERİ VE “BÖLGESEL SU BİRLİĞİ” GEREKLİLİĞİ: AVSUBİR

Yusuf KARAKILÇIK¹
ÖZET

SU, XXI. yüzyıl gündeminin temel konularından birini oluşturmaktadır. DB, IMF ve DTÖ gibi uluslararası sermaye kuruluşlarının geleceğe yönelik ana politikaları içinde, su kaynaklarının özelleştirilmesi ve küresel su şirketlerine güvence sağlayacak düzenlemelerin yapılması önemli yer tutmaktadır. Küresel aktörlerce su kaynakları bakımından dikkat çekici bulunan Avrasya ülkeleri arasında işbirliğine dayalı ortak bir strateji öngören uzun erimli çözümler üretilmemiştir. Oysa Avrasya ülkelerinin su kaynaklarını “bütüncül” bir anlayışla ve etkin biçimde kullanma yollarını aramaları, bölgenin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, Avrasya ülkeleri arasında suya dayalı bir işbirliği modeli (Avrasya Su Birliği=AVSUBİR) oluşturulabilir mi? sorusu ekseninde bir çözümleme yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kavramlar: Küreselleşme, Küresel Aktörler, Küresel Su Şirketleri, Su Stratejisi, Avrasya, AVSUBİR Modeli.

THE WATER STRATEGIES OF GLOBAL ACTORS AND THE NEED TO MAKE “REGIONAL WATER UNION”: EURWAUN (AVSUBİR)

ABSTRACT

WATER is one of the basic and primary matters of the twenty-first century’s agenda. In the basic future policy of the international capital foundations, especially WB, IMF and WTC, privatization of water sources and providing new regulations made to give guarantee to the global water companies, are very important now. The Eurasian countries which are interesting for the global actors because of their water sources have not created long-term solutions depend on the cooperation between the Region countries which foresee a common strategy. However, seeking ways to use the water sources of Eurasian countries effectively and with a complete approach is vital for the future of the region. In this study, Can a cooperation model between Eurasian countries (Eurasian Water Union=EURWAUN) be made? are investigated and possible answers are being looked for and criticisms against the future are trying to be developed.

Key Words: Globalization, Global Actors, Global Water Companies, Water Strategy, Eurasia, EURWAUN Model

1. Giriş

Küresel gündemin ilk sırasına yerleşen su, tüm canlı sistemler açısından bir varoluş nedeni olmanın ötesinde, artık ekonominin sürdürülebilir temelini oluşturmaktadır. Ülkelerin zenginlik, güç ve iktidar bileşenleri içinde suyun yeri giderek stratejik önem kazanmaktadır (Bird, 2001, 48). Yeterli su kaynağına sahip olan veya su kaynakları üzerinde egemenlik kuran ülkeler, diğer ülkeler karşısında ekonomik, ekolojik ve ekostratejik bir üstünlüğe sahip olmaktadır (Swain, 1998, 3). Öte yandan, su yoksulu ülkelerde su, farklı sosyal sorunlar yaratmakta, yoksulluğu ve geri kalmışlığı artırıcı bir rol oynamaktadır (Kayır, 2008, 270).

Küresel aktörlerin en az petrol kadar ekostratejik bir kaynak olarak görmeye başladıkları suyu bu kadar önemli kılan, aslında suyun niteliğinden çok ona atfedilen stratejik

¹ Doç.Dr.İnönü Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

değerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, günümüz su siyasetinin özünü oluşturan ana stratejinin gerisinde küreselleşme süreci bulunmaktadır.

Küreselleşme kavramını olumlayan görüşler yanında, onu her türlü kötülüğün kaynağı olarak görenler de bulunmaktadır. Ancak, kavrama su kaynakları ve politikaları bağlamında bakılınca; yeni bir küresel su stratejisinin kurgulanmakta olduğu ve bunda küreselleşme yaklaşımının belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Özünde ekonomik temelli bir kavram olan küreselleşme; ulusal sınırları aşip her yere nüfuz eden sermaye birikimlerinin ve dev şirketlerin son çeyrek yüzyıldaki inanılmaz gelişimini ifade etmektedir (Tanzer, 1995, 1). Roy (2004, 45) ise küreselleşmeyi; kapitalizmin kalkıştığı yeni bir atak olarak nitelemekte; dünyadaki zenginliğin, yoksulluğun ve her türden eşitsizliğin yeniden dağıtımı; mazlum ulusların yeniden boyunduruk altına alınması, ABD ve AB gibi küresel aktörlerin kapitalizmi yeniden yapılandırma-diriltme stratejisi şeklinde değerlendirmektedir. Küreselleşmeyi, yeni bir dünya düzeninin değil, fakat yenedünya düzensizliğinin, hatta yeni bir ortaçağın işaretçisi olarak görenler de vardır (Cerny, 1999, 3).

1980'lerden sonra başlayan yeni küreselleşme süreci; sınır tanımaz çokuluslu şirketlerin (ÇUŞ), küresel dayanışma içinde bulunan sivil toplum örgütlerinin ve kendileri de giderek küreselleşen küreselleşme karşıtı hareketlerin oluşumuna denk gelmektedir. Siyasi ve kültürel boyutları da bulunan bu sürecin günümüzdeki en belirgin özelliği, uluslararası sermaye hareketlerinde yarattığı baş döndürücü akışkanlıktır (Arar, 2004, 24). Bu akışkanlık, dünya finans devlerini ve ÇUŞ'ları, ülkelerin stratejik ulusal çıkarlarını etkileyebilecek küresel aktörler durumuna getirmiştir (Saran, 2001, 39-40).

Küresel aktörlerin oluşturduğu büyük şebekenin ana unsurları; BM'den AB'ye, OECD ve DTÖ'den ABD'ye uzanan güçlü kurumlar ve güçlü ülkelerle, dünya genelinde kazanç kovalayan sermaye kuruluşlarıdır. Bu aktörler, dünya genelinde çevreyi, doğayı, "kıt kaynakları" korumak ve "sürdürülebilirliği sağlamak" adına dünya su kaynaklarını kontrol altına almak ve yönetmek için harekete geçmişlerdir (Güler, 2006, x). Küresel aktörlerden DB ve IMF, Üçüncü Dünya ülkelerine karşı son derece güçlü mali ve ideolojik olanaklara sahiptirler (Browne, 1999, 117). Bu iki küresel aktör, borç verdiği bu ülkelere küresel sermayenin çıkarlarını önceleyen koşullar dayatmakta, kamusal hizmetlerin ve doğal kaynakların özelleştirilmesini ve ticaretin serbestleştirilmesini şart koşmaktadır (Kloby, 2005, 292-294). Küresel aktörlerin asıl kurmayları olan ÇUŞ'lar, ekonominin her alanında isim yapmış, ayrıcalıklı ve güçlü kuruluşlardır. Pek çok devletten daha güçlü olan bu küresel aktörler, karargâh ülkelerin dahi yönetim ve siyasetlerini yönlendirebilmektedirler. 1995'lerde küresel pazardaki sermaye miktarının neredeyse % 80'inini kontrol eden (Kidron and Segal, 1995, 69) bu şirketlerin, bugün çok daha fazlasını kontrol ettikleri söylenebilir.

Egemenliklerini hızla yaygınlaştıran küresel aktörler, XIX. yüzyılda, yoksul ve geri kalmış ülkeleri sömürgeleştirip, yer altı kaynaklarını ele geçirmek için uyguladıkları küresel stratejilerini, XX. yüzyılda petrol ve enerji kaynakları için uygulayarak amaçlarına ulaşmışlardır. Şimdi ise, aynı küresel stratejiyi su kaynakları üzerinde uygulamaktadırlar. Üstelik bu kez çok daha deneyimli ve güçlüler. Bu güçlü ve deneyimli küresel aktörler, son çeyrek yüzyıldır su konusunu küresel gündeme taşımak ve küresel bir su stratejisi" uygulamak için uğraşmaktadırlar. Saçayaklı bu küresel stratejinin birinci ayağı, sınıraşan nehir havzalarında uluslararası yönetim sistemlerinin kurulması; ikincisi, suyun arza göre kamu eliyle değil, talebe göre sermaye eliyle yönetimi; üçüncüsü ise, bütün su kaynaklarının küresel serbest ticaret kapsamına alınmasıdır.

2. Küresel Aktörlerin “Su Gündemi” ve Yeni Su Stratejileri

İki kutuplu dünya düzeninin sona erdiği 1990’lardan sonra su konusuna bakışta köklü değişiklikler olmuştur. Su kaynaklarında kamu egemenliğinin kaldırılması, suyun ekonomik mal olarak görülmesi ciddi bir strateji değişimini göstermektedir. İlk olarak 1992 Dublin Su Konferansı’nda *ekonomik bir mal* olarak nitelenen su, “su ekonomisi” denilen yeni bir sektörün ana bileşeni haline getirilmiştir (Salihoğlu, 2006, 4).

2000’li yıllarda kaleme alınan su konulu bilimsel çalışmalarda XXI. yüzyılın bir “su yüzyılı” olacağı belirtilmektedir. Birçok devletin geleceğe yönelik “güvenlik algılama” politikalarında su kaynakları önemli yer tutmakta ve su, uluslararası politikada stratejik bir araç olarak görülmektedir (Yalçınkaya, 2006, 65-66). Dünyada petrol ve doğal enerji kaynakları üzerinde yüzyıllardır süren egemenlik savaşı, bugün gittikçe su kaynakları üzerinde yaşanmaktadır (Yaşar ve Yıldız, 2009, 43). Artık, dünyanın birçok bölgesinde, yenilenebilir su kaynaklarındaki hızlı tüketim, suyun çok önemli ekonomik bir değer olduğu düşüncesini yaygınlaştırmakta, insanlardaki altın ve petrol hırsına “su hırsı” da eklenmektedir (Kıran, 2005, 228).

Emperyal bir proje olan küresel su pazarı projesi, ABD tarafından 1990’ların sonunda geliştirilen Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile de ilişkili bir projedir. “Yirmibirinci yüzyılı Amerikan yüzyılı yapma projesi” (Kalaycı, 2008, 346) olan BOP, Fas’tan Çin’e kadar uzanan geniş bir coğrafyada toplam 22 ülkenin sınırlarını, siyasi rejimini, ekonomik ve toplumsal yapılarını değiştirme projesidir ve dünya petrol kaynaklarının % 80’i bu coğrafyada bulunmaktadır (Eczacıbaşı, 2006, 9). Aynı zamanda, söz konusu coğrafyanın su kaynaklarını denetim altına almak ve bu coğrafyada yeniden şekillendirilecek ülkeleri küresel su pazarının müşterileri arasına katmak da BOP’un amaçları arasındadır (Yıldızoğlu, 2004, 10)..

Küresel su politikalarını belirleme toplantılarında küresel finans kuruluşları yanında, BM’nin kimi kuruluşları da işlev üstlenmekte, Suez Lyonnaise gibi dünyanın en büyük özel su şirketleri sponsor ve düzenleyici olarak rol oynamaktadırlar. Bu uluslararası konferanslarda ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerin çevre ve su işlerini yöneten bakanlık ve kurum temsilcileri ile su sektöründe etkinlik gösteren küresel NGO’lar da katkı sağlamaktadırlar. Bir başka deyişle politika üretme tekeli, halkın ve halk temsilcilerinin dışlandı; sermaye kesiminin ağırlıklı ve açık iktidar sahibi yapıldığı küresel bir sisteme verilmiştir (İnşaat Mühendisleri Odası, 2006, 500).

2.1. Suyun Ekopolitiği ve Piyasalaştırılma Süreci

Su konusunda, dünya ölçeğinde gündeme getirilen ve halen tartışılan iki temel politika seçeneği vardır: Kamucu ve Piyasacı seçenek. 1970’li yıllardan sonra uygulanan ve giderek yaygınlık kazanan küresel ekonomik politikalar eliyle, ikinci seçenek yönünde biçimlendirilmeye başlanmıştır (DPT, 2006, 571). Bu bağlamda, seçeneklerdeki politika değişiminin temel yönelimi; insan hakkından insan gereksinimine, kamu yararından piyasaya ve yurttaştan müşteriye doğru kurgulanmaktadır (Günaydın, 2008, 3).

1992’de düzenlenen Uluslararası Su ve Çevre Konferansı Dublin Beyanı’nda; “suyun ekonomik bir mal olarak ele alınması”, su dağıtımının desantralize bir yönetimle bütünleştirilmesi”, “su fiyatlamasına ekonomik bir araç olarak büyük önem verilmesi” ve “su yönetimine paydaşların geniş katılımının sağlanması” şeklinde yansıyan politik yaklaşım, küresel su yönetimi açısından tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Nitekim Dublin Beyanı’nda vurgu yapılan bu politik unsurlar aynı yılın Haziran ayında gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndaki Gündem 21 ile de örtüşmektedir (Çınar, 2006, 57-58). Dublin Konferansı’nda açıklanan ve küresel dönüşümü somutlaştıran en önemli ilke ise, **suyun**

ekonomik bir mal olduğu ve fiyatlandırılması gerektiği şeklinde ifade edilen ilkedir (Özbilen, 2006, 6).

Su kaynaklarına ilişkin uluslararası çalışmalar, yeni politikalar üretmeyi hedefleyen kurumlaşmalara da kaynaklık etmiştir. 1996 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde kurulan Dünya Su Konseyi bu kurumlardan birisidir ve bu kurum üç yılda bir Dünya Su Forumu düzenlemektedir. İlk Su Forumu 1997 yılında Fas'ın Marakeş kentinde yapılmış ve "Dünya Su Vizyonu" önerisi ilk kez bu Forum'da gündeme gelmiştir (Özbilen, 2006, 7). İkinci Dünya Su Forumu 17-22 Mart 2000 tarihlerinde Hollanda'nın Lahey kentinde toplanırken; Forum, dünya su krizini uluslararası gündemin üst sıralarına taşımıştır. Forumda, "su güvenliği" hedefi ortaya atılmış, gıda güvenliği ile su ilişkisi ve bu kaynakların akılcı kullanımı arasındaki doğrudan ilişkiye özellikle dikkat çekilmiştir. Forumun anahtar mesajı ise şu olmuştur: "Su herkesi ilgilendirir". Bu forum, su krizinin bir yönetim krizi olduğunu vurgulamış ve etkin su yönetimi için "bütünleşik su kaynakları yönetimini" önermiştir (TÜBİTAK, 2002, 4). Dünya Su Konseyi, 2006 yılında Meksika'da topladığı "4. Dünya Su Forumu" ile suyun ticari bir meta olduğunu yineleyerek, temiz kullanılabilir suya ulaşım sorununun özelleştirmeler yoluyla çözülebileceğini vurgulamıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2007). Konsey'in 2009 Martında İstanbul'da düzenlediği beşinci ve son Su Forumu Sonuç Bildirgesi'nde, "...suyun gelecek için taşıdığı öneme dikkat çekilerek, su kaynaklarının iyi yönetimi üzerinde durulmuş, BM'nin Milenyum hedefleri çerçevesinde suyun küresel güvenlik boyutuna vurgu yapılmıştır. Son küresel mali krizle ilişkilendirilen su sorununun çözümünde yeni politikalar, uyum stratejileri ve kurumsal reformların gerekliliği dile getirilmiş, uluslararası yükümlülükler ile mali mekanizmalar ve yeni su yönetim stratejilerine özel vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda ülkelerin su sorunlarına, "küresel bir çerçeve"den bakması önerilirken, küresel güvenlik ve uyum için ortak çaba istenmiştir (Türkiye Gazetesi, 2009). Görüldüğü gibi Dünya Su Konseyi gibi küresel aktörlerin belirlediği su stratejisi, üç yılda bir düzenlenen Dünya Su Forumları aracılığıyla tüm ülkelerin gündemine sokulmaktadır. Türkiye'nin de üç temsilciyle katıldığı Konsey'e çok sayıda ülke, kuruluş ve STK doğrudan katkı ve katılımında bulunmaktadır. Konsey'in 2007'de başlattığı bir başka proje ile de yerel yönetimlerin su konusunda desteklenmesi, merkezi yönetimin denetiminden çıkarılması, yerel yönetimlerin, ulusal ve uluslararası düzeyde hareket olanağı kazanması, kısaca küresel stratejinin bir parçası yapılması öngörülmektedir (Kayır, 2008, 273).

Küresel su politikalarına yön verme ve politika uygulama araçlarını geliştirme amacını taşıyan bir başka küresel örgüt (Küresel Su Ortaklığı) de Ağustos 1996'da kurulmuştur. Aralarında BM'nin, hükümetlerin, küresel bankaların, meslek kuruluşlarının, özel sektörün ve STK'ların yer aldığı bir örgüt olan Küresel Su Ortaklığı, Dünya Su Konseyi'nin belirlediği politikaları yürütmek ve bunların ülkeler düzeyinde benimsenmesini sağlamak amacıyla çalışmaktadır. Suyun sermaye tarafından küresel düzeyde kontrol altına alınması için imzalanan en önemli anlaşma ise, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'dır (GATS). 1994 yılında DTÖ'nü oluşturan anlaşmalardan biri olarak imzalanan ilk çok taraflı olma özelliğindeki GATS'ın 2000 yılı Ocak ayından bu yana sürdürülen genişleme ve derinleştirme müzakerelerinin 11 ana gündem maddesinden biri "su iletim sistemleri, enerji ve atık su işleme" maddesidir. GATS'ta su, kamu hizmeti olarak kabul edilmemekte, suyun kaynaktan temini, işlenmesi, iletimi hizmetlerinin serbest piyasa koşullarında yapılması öngörülmektedir (Cumhuriyet Gazetesi, 2007).

Su konusunda "kayı" duyan (aslında suyun stratejisine yön veren) oluşumlardan birisi de Davos Forumu olup, Ocak 2008'de yapılan toplantıda; gıda, enerji ve su konusu ele alınmış, bu üç kaynaktaki fiyat artışından sözüm ona kaygı duyulduğu vurgulanmıştır. Gıda, su ve enerji için yapılan rekabetin ülkeler arası çatışmaları tetikleyebileceği yönünde de uyarılar yapılmıştır (Kalaycı, 2008, 170).

Kalkınmakta olan ülkelerden su sektörünü Avrupalı şirketlere açmasını isteyen AB Komisyonu da, suyun ticarileştirilmesi ve sektörde özelleştirmelerin yaygınlaştırılması için oldukça militan bir politika izlemekte, etik olmayan yöntemlere başvurmaktadır. Nitekim Doha’da yapılan müzakerelerin son anlarında, nihai belgeye AB, tüm dünyadaki su kaynaklarının özelleştirilmesini öngören bir madde eklemiştir (Arslan, 2008, 2). AB’nin yaklaşımı, gelişmekte olan ülkelerin geleceği açısından oldukça önemlidir. AB Konseyi’nin suyla ilgili aldığı bir kararın eylem öncelikleri bölümünde, su yönetişimini geliştirecek kurumsal güçlenme ve kapasite inşasının destekleneceği ifade edilmektedir. Yine, Konsey kararıyla kurulan AB Su Girişimi’nin ana amaçları arasında; daha iyi su yönetişimi düzenlemeleri geliştirmek, kamu ve özel sektör ile yerel ortakları birlikte çalışmaya teşvik etmek, havza ölçekli bütünleşik su kaynakları yönetimi yaklaşımını kullanarak, su yönetimi konusunda bölgesel ve altbölgesel işbirliğini özendirme gibi amaçlar vardır. Girişimin hedef bölgeleri; Afrika, Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya, Akdeniz ve Latin Amerika olarak belirlenmiştir (www.euwi.org/water initiative, 2002). Görüldüğü gibi küresel aktörlerin tamamı su kaynakları üzerinde egemenlik kurmak ve küresel bir su pazarı oluşturmak için işbirliği ve eylem birliği içindedirler.

2.2. Küresel Su Şirketleri ve Küresel Su Rekabeti

Dünya nüfusundaki artışa paralel büyüyen su talebine rağmen suyun sınırlı olması küresel su krizi söylemlerini artırmıştır. DB belgelerinde su, “geleceğin petrolü” olarak anılmakta ve “suyun kontrolü kavgasının” olası savaşları tetikleyebileceği öngörülmektedir. Aynı öngörü kimi BM raporlarında da yer almaktadır. Öte yandan, olası su krizi beklentisi, küresel su şirketleri için yeni fırsatlar anlamına gelmektedir. Örneğin; Enron, Vivendi ve Suez gibi dev su şirketleri “krizi fırsata dönüştürmek” düşüncesiyle, dünyanın zengin su kaynaklarına sahip bölgelerinden su yoksulu ama zengin ülkelere su ihracatı öngören devasa projeler üretmişlerdir. Su pazarının bol kazançlı bir sektör olduğunu keşfeden ve olası su krizini fırsata dönüştüren küresel su şirketleri, ulusal yönetimler üzerindeki baskı ve lobi faaliyetlerini artırmışlardır. Küresel şirketlerin sadece şişelenmiş su satışlarından sağladıkları kazançlar bile, bu alanda sürekli olarak büyüyen bir pazarın oluştuğunu ortaya koymaktadır. DB, yaklaşık 300 milyar dolarlık şişelenmiş su pazarının gelecek on yılda büyüyeceğini ve su ihracı için tahmini 600 milyar dolarlık bir yatırım olacağını belirtmektedir (Wikipedia-Bottled Water, 2008).

Küresel aktörler, su kaynaklarını “ortak mülk” olmaktan çıkarıp, tüm dünyada serbestçe elde edilip satılabilecek “özel” bir mala dönüştürmeyi başarmışlardır. Suyun denetimi üzerindeki sınırlamaların kaldırılması ve “küresel bir su pazarı”nın kurulması daha yüksek sesle dile getirilmektedir. DB, suyun özelleştirilmesini yapısal uyum programları ve kredi koşullarıyla desteklerken, DTÖ de suyun özelleştirilmesini GATS’ın içerdiği serbest ticaret kurallarıyla kurumsallaştırmaktadır. Kimi ekonomi dergilerinde (Fortune gibi) su ticareti, yatırımcılar için en kazançlı sektör olarak ilan edilirken; DB, potansiyel su pazarı büyüklüğünü 1 trilyon dolar olarak öngörmektedir (Shiva, 2003, 109-115).

Dünya su kaynaklarının ticarileştirilmesinden asıl kazançlı çıkacak aktörlerse, küresel su şirketleridir. Diğer ekonomik alanlarda olduğu gibi, su konusunda da tekelleşmiş olan bu şirketler; BM, AB ve OECD, DB, IMF ve DTÖ gibi uluslararası kurum ve kuruluşların oluşturdukları elverişli ortamdan yararlanmaktadırlar (Salihoğlu, 2006, 15-16). Ancak, bu şirketlerin çok ortaklı veya çokuluslu olmaları uyumsuz oldukları anlamına gelmez. Bu şirketler menşe olarak Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan, İspanyol ve Amerikan şirketleridir. Suyla ilgili politikalar artık yerel veya ulusal hükümetlerin elinde değil, bu küresel su şirketlerinin avucundadır.

İlkin Avrupa'da ortaya çıkan ve 150-200 yıllık geçmişleri bulunan su şirketleri içinde Vivendi Universal, Saur, RWE-Thames Water, Anglian Water, Severn Trent, Biwater, AGBAR-Aqua de Barcelona, Dragados and Urbaser, Canal de Isabel, Ipe Aquas de Portugal, ACEA, International Water, Azurix ve Sues Lyonnaise adlı şirketler dikkat çekmektedir (Hall, 2002, 2). Sayıları çok olsa da, aslında sektöre hâkim olan 6-7 şirkettir ve dünya su politikasını ve pazarlarını bu şirketler yönetmektedir. Ciroları bakımından petrol şirketlerini geçmiş olan bu küresel şirketler, rakip şirketlerle bile tröst veya kartel anlaşmaları yaparak kazançlarını yıldan yıla katlamaktadırlar (Yalçınkaya, 2006, 67). Su tekelleri ayrıca, kurdukları yavru şirketlerle, yerel şirket ortaklıklarıyla veya yerel şirketleri satın alarak da iş yapmaktadırlar. Örneğin, Ondeo, 25 ülkede yavru şirkete sahiptir. Ondeo'nun 2003 yılı geliri 5.9 milyar Euro'dur ve ana şirket olan Suez Environment'ın gelirlerinin % 48'ini oluşturmaktadır. 30 binden fazla eleman çalıştıran Ondeo'nun gelirlerinin % 54'ü Fransa dışı faaliyetlerden elde edilmektedir (www.suez.org., 2004). Vivendi (Veolia) Water'ın toplam 57 ülkede faaliyeti vardır ve yıllık geliri 8.9 milyar Euro'dur. 70 binden fazla personel çalıştıran şirket, gelirlerinin yarısını Fransa dışından sağlamaktadır. RWE/Thames Water ise, faaliyetlerini İngiltere, Almanya ve ABD piyasalarında yoğunlaştırmıştır. İngiltere'de ve Kuzey Amerika'da bir numaralı şirket olup, Şili'de iki numaradır (www.rwe.org., 2005). Su tekellerinin geleceğe ilişkin öngörülerini son derece iyimserdir. Örneğin, 2004 yılı itibariyle Avrupa'nın % 26'sına hizmet veren özel su şirketleri, 2015'te bu oranı % 37'ye çıkarmayı hedeflemektedirler. Kuzey Amerika'da % 19 olan oranı aynı tarihte % 36'ya çıkarmayı öngörmektedirler (Hall, 2002, 4).

Su sektörüne hâkim olan bu aktörlerin temel politikaları, dünya pazarlarının serbestleştirilmesi ve kamusal tüm hizmetlerin özelleştirilmesidir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelere kalkınma reçetesi olarak önerilen, kredi ve borç karşılığı olarak önerilen bu politika, su hizmetlerini ve su kaynakları üzerindeki kamu egemenliğini de kapsamaktadır. Özellikle, küresel mali kuruluşlar, koşullu kredi ve proje desteği araçlarıyla kamusal olan her şeyin piyasaya açılarak yabancı sermayeye devrini öngörmektedirler. Bu çerçevede dünya su tekellerinin, gelişmekte olan ülkelerin su kaynaklarına erişmeleri ve uygun koşullarda bu kaynakları işletmeleri için her türlü kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılması sağlanmakta, yönetsel ve hukuksal engeller ustaca ortadan kaldırılmaktadır.

3. Küresel Su Stratejisinin Uygulama Araçları: Özelleştirme, Yerelleştirme ve Su Yönetişimi

Su konusunda küresel politikalar geliştiren, bu politikaları uygulayan küresel aktörler, belli merkezlerde ürettikleri yeni "ideolojik" kavramlar aracılığıyla dünya kamuoyunu yönlendirmekte; bu kavramların yerel, bölgesel ve ulusal dinamiklerce de benimsenmesi için her olanağı kullanmaktadırlar.

Küresel su stratejisinin küresel uygulama araçları; yönetim, bütüncül su kaynakları yönetimi, özelleştirme, yerelleştirme ve kamu-özel ortaklığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Suyla ilgili tüm politika uygulamaları, küresel düzeyde "yönetişim" modelini temel almaktadır. Bu küresel su yönetim ağı içinde bulunan, başta ABD ve AB olmak üzere, çok sayıda küresel kuruluş, devlet, onların öncülük ettiği yüzlerce girişim ve yardım fonları, çok sayıda enstitü ve merkez dünya su yönetişiminin ortak mimarları konumundadır. Ancak, bu yönetim ağı içinde Üçüncü Dünya ülkesi yoktur. Küresel su yönetişimi, Dünya Su Değerlendirme Programı çerçevesinde ve hazırlanan Dünya Su Kalkınma Raporları temelinde geliştirilen politikaların uygulanmasında geçerli bir yönetim modeline dönüşmüştür (Salihoğlu, 2006, 28).

Su yönetiminde, öne çıkarılan bir başka kavram da “yerelleşme” kavramı olup, bununla yerel ölçekli yönetim birimlerine daha çok yetki verilmesi anlatılmaktadır. Ancak, yerelleşme aynı zamanda kamu hizmetlerini ulusal bütünlükten koparmanın ve yetkilendirilen yerel yönetimleri küresel piyasanın yerel aktörlerine dönüştürmenin de aracıdır. Bu bağlamda yerel yönetimler, ulus altı egemen otoriteler ve yerel piyasa oyuncuları olarak tanımlanmaktadır. Bu otoritelere daha geniş ve etkin bir yerel sermaye piyasası yaratma ve mali aracılık yapma işlevi de verilmektedir. Bu şekilde biçimlendirilen yerel yönetimler su yönetişiminin önemli oyuncuları olarak görülmektedir (Camdessus Report, 2003, 13).

AB Su Çerçeve Direktifi'nin temel su yönetim modeli de olan Bütünleşik Su Kaynakları Yönetimi ise, su kaynaklarının coğrafi oluşum sınırları ve ekosistem bütünlüğü içinde yönetilmesini öngören bir modeldir. Ancak, daha yakından bakıldığında bu modelin de su kaynaklarının yönetiminde küresel yönetim güçlerini egemen kılmak istediği açıktır. Zira model kapsamında nehir havzaları yönetimi sorunu, dünya su siyasetinin temel ilgi alanı olarak belirlenmiştir. Nehir havzalarını yönetenler dünya su kaynaklarını da yönetecektir. Bu yüzden, nehir havzalarını yönetmek, küresel su yönetim sisteminin başlıca konusu haline dönüşmüştür (Salihoğlu, 2006, 30). Nehir havzalarında “uluslararası su yönetimi” kurulması tezlerinin altında asıl yatan niyetse, küresel bir yönetim modeli oluşturarak su kaynaklarına egemen olmaktır.

Küresel su yönetim modelinin diğer yaldızlı kavramları ve yaygın uygulama araçları ise özelleştirme ve ortaklıktır. Özelleştirme uygulamasında, önce merkezi ve yerel kamu kurumlarının kaynakları kesilmekte ve bu kurumlar piyasadan yüksek faizle borçlanmaya itilmektedir. Böylelikle borç sarmalına giren kamu kurumlarına “çözüm” olarak su hizmetlerinin piyasaya açılması önerilmektedir (Günaydın, 2008, 4). Ancak özelleştirmeyle birlikte; suda tekelleşme, aşırı fiyat artışı, büyük ölçekli su projelerinin yapılamaması, üçüncü tarafa ve dışarıdakilere zarar verme, istihdamda daralma ve işsizlik gibi sorunlarda yaygınlaşma söz konusu olmaktadır (Kıran, 2005, 240-242). Öte yandan, şimdiye kadar birçok ülkede yapılan su özelleştirmelerinde kalite düşüşü, fiyat artışı ve yolsuzluk gibi sorunlar çoğalmış, başarısızlık öyküleri ayyuka çıkmıştır. Özelleştirme uygulamaları sonucunda on binlerce çalışan işsiz kalmış, su fiyatları üç katına kadar çıkmıştır. Şili’de, Güney Afrika’da ve Yeni Zellenda’da insanlar sokaklara dökülerek uygulamaları protesto etmişlerdir (Shiva, 2003, 109-111). Tüm bu başarısızlık örneklerine rağmen ne uluslararası mali kuruluşların ne de gelişmiş kapitalist ülkelerin temel yaklaşımlarında bir değişiklik olmamıştır. Artan tepkiler nedeniyle ileri sürülen yeni kavramlar olarak “kamu-özel ortaklığı” ve özel sektör katılımı özelleştirmenin yeni yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Camdessus Report, 2003, 14). Bugün gelişmekte olan ülkelerde ağırlıklı olarak su hizmetlerinin kamu-özel işbirliği temelinde gördürülmesi anlayışı yerleştirilmeye ve bu yönde yeni düzenlemeler yaptırılmaya çalışılmaktadır. Bu ülkelerin kamu yönetimlerine, su sektörüne yatırım yapacak şirketlerin kazançlarını garanti altına alma, karşılaşılabilecekleri olası riskleri en aza indirme görevi verilmektedir (Çınar, 2006, 44). DB ve diğer kredi kuruluşları tarafından finanse edilen özelleştirme projeleri de, genellikle “kamu-özel ortaklığı” biçiminde tanıtılmaktadır. Kamu-özel ortaklıkları, özel sermayeyi çekmek ve kamu sektöründeki istihdam yükünü azaltmak görüntüsü altında mantar gibi çoğalmakta ve bu ortaklıklar su hizmetlerinde milyonlarca dolarlık kredi almaktadırlar.

4. Suyun Bölgesel Eko-politiği ve Avrasya

Su kaynaklarının dünyadaki dağılımı bölgelere göre önemli farklılıklar göstermektedir ve bugün dünya nüfusunun % 40'ından fazlası su kıtlığıyla karşı karşıyadır. 2050'lerde ise, dünya nüfusunun % 65'inin su sorunu veya su kıtlığı ile karşı karşıya kalabileceği tahmin

edilmektedir. Hidrologlara göre, kişi başına düşen içilebilir su miktarının 500 m³'ün altına düştüğü ülkelerde “tam su sıkıntısı”, yani “susuzluk” söz konusudur ve toplumsal yaşam tehdit altındadır. Bugün Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin çoğu bu sınırdadır gezinmektedir (Swain, 1998, 1). Öte yandan; tarihten günümüze çeşitli bölgelerde ve farklı boyutlarda çatışmalara yol açan su sorunu, sınıraşan ve sınır oluşturan su havzalarında çok ciddi ve kaygı verici gerginliklere de yol açmaktadır. Yerel ve bölgesel su çatışmaları yanında, artık “küresel su savaşları”ndan söz edilmeye başlanmıştır (Bandyopadhyay, 1996, 14). Özellikle birden çok ülkenin paylaştığı sınıraşan veya sınır oluşturan su havzalarında bu risk daha da artmaktadır.

Kapitalist sistem, bugün derin bir “ekonomik kriz” yaşamaktadır. Bu krizden çıkabilmek için, sözde “savaş dışı” her türlü önlemler alan küresel aktörlerin bölgesel ya da küresel çaplı bir savaş çıkarmaları hiç de sürpriz olmayacaktır. Zira, “dünya savaşlarının ve bölgesel savaşların çoğunun temel nedeni kaynak paylaşımıdır” (Kaplan, 1999, 17).

Günümüzde petrolden daha stratejik bir kaynak haline gelen su, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Ortadoğu ve Avrasya ülkelerinin bölgesel politikalarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Ülkelerin ulusal ve bölgesel güvenliği bakımından stratejik bir değer kazanan su, orta ve uzun vadede bölgesel güç olabilmenin ve oluşturabilmenin de araçlarından biridir. Bu gerçeğin farkına varamayan ülkelerin beka sorunu yaşamaları kaçınılmaz olacaktır (Durmazuçar, 2002, 151). Küresel aktörler, söz konusu ülkeler için hem ulusal su politikaları, hem de ulusal su yönetim modelleri önermektedirler. Önerilen modellerin ortak noktası, su yönetimlerinin kamu tüzel kişiliği içinde yer alan kurumlar tarafından değil, “su konseyi” veya “kalkınma ajansları” gibi özerk ve yönetişimci bir tüzel kişilik tarafından yönetilmesidir. Bu özerk kuruluşlarda, devletin merkezi ve yerel temsilcileri, özel sektörün yerli-yabancı şirketleri, yine bu şirketlerce örgütlenen “sözde” sivil toplum kuruluşları yer alacaktır. Böylece, “kıt kaynak” olan su; şeffaflık, esneklik ve hesap verebilirlik temelinde yönetilebilecektir (Güler, 2006, x-x1).

Küresel aktörler böylesine kapsamlı bir strateji uygularken, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, Avrasya ülkeleri tehdidin ve tehlikenin ne kadar farkındadır? Olumlu yanıt vermek, ne yazık ki mümkün değildir. Özellikle Orta Asya bölgesinde bağımsızlığını yakın geçmişte elde eden ülkeler çeşitli su sorunlarıyla karşı karşıyadır. Bir kısmı su kıtlığı ile baş etmeye çalışırken, bir kısmı su kaynaklarına yatırım için bütçe ayıramamakta, küresel mali kuruluşlardan borçlanma yoluna gitmektedir. Sınıraşan su kaynakları nedeniyle de aralarında çeşitli anlaşmazlıklar bulunan bölge ülkeleri ciddi bir su yönetimi sorunu yaşamaktadırlar. Genel anlamda su, Orta Asya bölgesinin anahtar sorunudur (Karaev, 2005,3) ve bölgede ciddi bir çatışma kaynağı oluşturmaktadır (Karakılçık ve Özcan, 2007, 184). Zira Orta Asya'daki su kaynakları miktar ve dağılım bakımından sınırlıdır. Paylaşım, kullanım ve erişim sorunları yaşanmaktadır. Üstelik varolan su kaynakları öylesine adaletsiz dağılmıştır ki, bölgede bu kıt miktarı bile etkili biçimde kullanmak mümkün değildir. Özellikle, kırsal Orta Asya'da, kentsel alanların hızlı büyümesi bölgenin sınırlı su kaynaklarına yeni talepler eklemektedir. Orta Asya'daki su kaynaklarının paylaşımı ve dağılım biçimi bölgenin fiziksel coğrafyası tarafından da sınırlandırılmıştır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlarsa genellikle serin ve soğuktur. Bölgesel yağış göstergeleri yıllık 100-300 mm arasında değişmektedir (Smith, 1999, 2).

Sovyetler Birliği yıkılmadan önce, su kaynakları küresel tehdide karşı görece güvende olan Orta Asya ülkeleri, bu zayıf güvenceyi de kaybetmişlerdir. Eskiden bir iç sorun olan su kullanımı sorunu, ansızın uluslararası bir mesele haline gelmiş ve siyasallaşmıştır. Bir yandan bölge dışı aktörler bölgeye yönelik politikalar geliştirirken, bir yandan da bağımsızlaşan bu ülkeler, bağımsızlığın getirdiği siyasal değişimle birlikte merkezi planlamaya dayalı kollektivist ekonomilerini, bir an önce kapitalist pazar ekonomisine dönüştürme çabasına girmişlerdir. Aralarında, Sovyet yönetimi döneminde başlayan sınır anlaşmazlıklarına ek olarak; ABD ve AB gibi bölge dışı aktörler yanında, Rusya, İran ve Çin gibi yakın bölge

ülkeleri de dikkatlerini bu çatışmalı bölgeye yöneltmişlerdir. Küresel aktörlerin bölgeye yönelmesi ve yoğunlaşması boşuna değildir. Genel olarak Avrasya, özellikle de Orta Asya bölgesi; petrol, maden ve öteki doğal kaynaklar bakımından son derece zengin bir coğrafyadır. Bölgede Rusya, Çin, İran, Pakistan ve Hindistan gibi bölgesel rakip güçlerin çekişme ve egemenlik kurma mücadelesi devam ederken, 1990 sonrası süreçte ABD, AB ve diğer küresel aktörler de bölgeye yönelik stratejiler geliştirmeye ve yeniden etkin olmaya başlamışlardır. Özellikle, 1990'ların başında geliştirilen ve 2000'li yıllarla birlikte uygulamaya konulan ABD'nin BOP projesi, ilk olarak Avrasya'nın en stratejik noktaları olan Irak ve Afganistan'da uygulamaya konulmuştur. Bu projeye ABD, hem Avrasya ülkelerinin enerji kaynaklarını, madenlerini ve sularını denetim altına alacak, hem de rakipleri olan Çin ve Rusya gibi bölgesel aktörleri kuşatmış ve etkisizleştirmiş olacaktır. Bu emperyal amacı erken farkedilen Rusya ve Çin, yanlarına bölgenin diğer etkili ülkelerini de alarak "Şanghay Beşlisi" denilen bölgesel bir işbirliği örgütünü oluşturmuşlardır. Bölgeye yönelik bu çoklu ilgi, bir yandan yeni saflaşmalara yol açarken bir yandan da bölgeyi bir "savaş toprağı" haline dönüştürmüştür (Karaev, 2005, 1-2).

Sovyet yönetimi döneminde toprak ve su kaynaklarının aşırı kullanımı, bölgedeki su arzı ile talebi arasındaki hassas dengeyi altüst etmiştir. Örneğin, dünyanın dördüncü en büyük gölü olan Aral Gölü yaklaşık 35 yılda % 50 oranında küçülmüş, göl çevresinde ve delta alanlarında yaşayan 4 milyon insanın geçim ve sağlığı bundan olumsuz etkilenmiştir (Smith, 1999, 1).

1990'lı yıllardan başlayarak Orta Asya, Doğu Avrupa ve Ortadoğu'da yer alan ülkeler, mali kaynak sıkıntısı nedeniyle piyasalarını özel sektör katılımına açmaya başlamışlardır. Uluslararası mali kurumlar da borç verme yoluyla özelleştirme, liberalleşme ve deregülasyon politikalarına destek olmaktadır. 2000-2004 yılları arasında DB'nin su ve hıfzıssıhha kredilerinde, Rusya hariç diğer ülkeler için, özelleştirme koşulu söz konusudur. Su sektörüne sağlanan krediler yakından incelendiğinde, DB'nin Avrupa İmar Bankası ile birlikte; Avrasya piyasalarının çokuluslu şirketlere açılmasında en güçlü etkiyi yaptığı görülmektedir (Çınar, 2006, 65).

Aral Gölü havzasındaki su kullanımı, havza ülkeleri arasında halen anlaşmazlık konusudur. DB'nin devreye girmesiyle geçici bir uzlaşma sağlayan havza ülkeleri, anlaşmazlığa konu su kaynakları için ortak konsey ve komisyonlar kurmuşlardır. 1992'de kurulan Devletlerarası Su Koordinasyon Komisyonu örneklerden biridir. En üstteki Konseyin çalışmalarının doğrudan devlet başkanları denetiminde yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu tür anlaşmaların gerçekleştirilmesini kolaylaştıran etkenlerden birisi de "uzlaştırıcı" bir üçüncü tarafın bulunmasıdır. Aral Havzası için uzlaştırıcı taraf DB olmuştur (Pamukçu, 2000, 114). Bölgeyi eski ekolojik sağlığına kavuşturmak son derece güç bir iştir ve çok büyük uluslararası destek gerektirmektedir (Postel, 1999, 44-45). İşte bu desteği sağlamak üzere bölge ülkeleri daha 1994'te DB'ni devreye sokarak, Birinci Aral Gölü Havza Programı (ASBP-1) denilen bir program oluşturmuşlardır. ASBP-1 projesinden bölgeye önemli kaynaklar sağlandığı halde, ekosistemin iyileşmesi, geçim koşulları ve sosyal koşulların düzelmesi konularında çok az başarı sağlanabilmiştir. Bu tatmin edici olmayan sonuçların temel nedenleri; **bölgesel işbirliğine yönelik kurumsal ve yasal düzenlemelerin olmaması**, siyasal ve finansal yükümlülüklerin bulunmaması ve bölgesel amaçların havzadaş ülkeler tarafından yeterince sahiplenilmemesidir (Asian Development Bank, 2003, 2). 1997'de sona erdirilen bu programın ardından kabul edilen yeni programa; bölgesel su yönetim stratejileri, bilgi sistemleri, su kalite yönetimi, sulak alan düzenlemesi, su ve sağlık, bütünleşik toprak ve su yönetimi, operasyonel su kaynağı yönetimi ve kapasite inşası gibi konular dâhil edilmiştir. 2003 yılında havza ülkeleri, 2003-2010 yıllarını kapsayan Aral Gölü Havzası'nda çevresel ve sosyo-ekonomik durumun geliştirilmesi konusunda İkinci Aral Havza Programı=ASBP-2)

adlı bir program hazırlamışlardır. Ayrıca bölgenin karşı karşıya olduğu karmaşık su yönetim sorunlarının anlaşılmasını sağlayan çeşitli proje ve çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan DB'nce tamamlanıp, Küresel Çevre Fonu tarafından fonlanan Su ve Çevre Yönetimi Projesi; su kaynaklarının oranlı kullanımı ve tuz kontrolü için ulusal planlar ve bölgesel stratejiler geliştirmeyi hedeflemekte, iyi yönetim ve uzlaşma önerisinde bulunmaktadır (Asian Development Bank, 2003, 2).

Paylaşılan suların iyi yönetimi bakımından devletlerarası işbirliğinin tesisi zor bir görevdir. Devam eden zorluklara rağmen, Orta Asya ülkeleri işbirliğini gerekli görmekte ve ADB'nin yardımını istemektedirler. Önerilen bölgesel teknik yardım, hükümetlerle sivil toplum ve gönüllü birlikler arasında yoğun dayanışma yönünde düzenlenmektedir. Bu süreçte, Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı, BM Uluslararası Kalkınma Ajansı ve İsviçre Kalkınma Kurumu gibi bölgede aktif olan kuruluşlar da dâhildir (Asian Development Bank, 2003, 3).

Görüldüğü gibi küresel aktörler bölgeye çoktan el atmışlardır. Bölge ülkelerinin yoksulluğu, mali kaynak sıkıntıları ve küresel tehdidin farkına varamamış olmaları ise küresel aktörler için inanılmaz bir fırsat yaratmaktadır. “Denize düşenin yılanı sarılması” gibi, bu mümbit bölgenin ülkeleri de küresel aktörlerden çare ummaktadırlar. Oysa çare bölge halklarının bizzat kendileridir ve güçbirliği yapmalarıdır. Bu süreçte Türkiye önemli bir rol oynayabilir.

5. Sonuç: AVSUBİR’i Kurmak ya da Küresel Aktörlere Boyun Eğmek

Günümüzde, dünyanın pek çok yerinde su, mülkiyeti ve işletmeciliği ile birlikte kamu yönetiminin tekelindedir. Dünyanın pek çok ülkesinde nüfusun % 90’dan fazlası su hizmetini kamu kurumlarından almaktadır. Bu oran; Asya ülkelerinde % 99, Afrika’da % 97, Orta ve Doğu Avrupa ile Güney Amerika’da % 96, Kuzey Amerika’da % 95, Batı Avrupa ülkelerinde ise % 80 dolayındadır (USİAD, 2007, 90). 1990’lardan sonra yaşanan gelişmelerse, toplumsal bir değer olan ve kamuca yönetilmesi gereken suyun, artık ekonomik bir değer ve kâr alanı olarak görüldüğünü, pek çok ülkede su kaynaklarının piyasalaştırıldığını ortaya koymaktadır (Naidoo, 2008). Küresel aktörler, kamucu yönetim modelinin kaldırılmasını, ‘talep yönlü’ yönetime geçilmesini, yani suyun piyasa koşulları çerçevesinde özel sektöre yönetilmesini istemektedirler (USİAD, 2007, 90). Su konusunda bugün; aktörleri, değişkenleri ve bileşenleri farklı yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde, su varlıkları dâhil, stratejik kaynaklarını

Su kaynaklarına yönelik küresel oyunların sonuçlarını yaşayan ülke deneyimleri şu gerçeği ortaya koymaktadır ki; su bir temel insan hakkıdır ve toplumsal bir değerdir, stratejik bir kaynaktır, kamu mülkiyetinde ve denetiminde kalmalıdır. Sadece ekonomik bir mal olarak görülmemeli ve küresel ticaret konusu yapılmamalıdır. Ayrıca su, küresel bir savaş konusu değil, bölgesel ve küresel barışın aracıdır. İkili ya da çoklu anlaşmalarda bu ilkeler esas alınmalı (USİAD, 2007, 104) ve bölgesel ve uluslararası ittifaklarda ortak zemin bu ilkeler üzerinden oluşturulmalıdır.

Suyla ilgili sorun yaşanan havza ve bölgelerde, “bölge merkezli” politikalar ve uluslararası hukukun evrensel ilkelerine dayalı, komşuluk haklarını gözeten yerel-bölgesel işbirliği arayışları gerekmektedir. Sorunlar, uluslararası küresel güçlerin küresel ölçekli ve hegemonyacı politikalarının malzemesi haline getirilmemelidir (Yıldız, 2003, 47). Suya dayalı bölgesel işbirliği projeleri, uluslararası su havzalarında yaşanan çevresel, ekonomik ve politik sorunların çözümünde önemli işlevler üstlenebilir (Pamukçu, 2000, 32-33). Halen Türkiye’ce uygulanan ve bölge ülkeleriyle dostane ilişkileri geliştirmeye dayanan “sıfır sorunlu komşuluk politikası”, aslında başta su kaynakları olmak üzere, pek çok alanda

kapsamlı ve işlevsel işbirliği projelerini cesaretlendirici bir politikadır. Avrasya’da havzalar düzeyinde, öncelikle havzadaşların yararını gözeten, bölgesel düzeyde ise, komşu ülkelerden başlayarak bölgelerin barış ve işbirliğini esas alan, ama küresel barışa da katkı sağlayan, uzun vadeli programlara gereksinim vardır. İdeolojik ve etnik kaygılardan arınmış, ekonomik, ekolojik ve kültürel bileşenlere dayalı, sosyal ve insani amaçlara odaklı bir bölgesel işbirliği hiç de olanaksız değildir. Su, tam da böyle bir işbirliği için ideal ve insani bir zemin oluşturmaktadır. Öte yandan, çözüm adı altında sunulan küreselci politikalara, “yönetişimci” ve “demokratik” işbirliği önerilerine temkinli yaklaşılmalıdır (Karakılıç, 2009, 12). Önemli su projelerinin mali kaynak gereksinimi küresel aktörler yerine, Avrasya ülkeleri tarafından oluşturulacak Avrasya Su Bankası gibi bir kurum tarafından karşılanabilir. Öte yandan, havzalar düzeyinde ve hatta ulusal ölçekte yaşanan su sorunlarının çözümü için bölgesel bir su birliği kurulabilir. Örneğin; Avrasya Su Birliği (AVSUBİR), Ortadoğu Su Birliği (ORSUBİR) veya Afrika Ülkeleri Su Birliği (AFSUBİR) gibi bölgesel su kurumları oluşturulabilir. Böyle işbirliği kurumları, yalnızca bölgedeki su anlaşmazlıklarının çözümüne katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda su kaynaklarının daha hakça paylaşımını ve akılcı kullanımını da sağlayabilir. Ayrıca, ülkeler arası çeşitli (kültürel, tarihsel, ekonomik ve siyasal) sorunların çözümünde, komşuluk hukukunun geliştirilmesinde ve bölgesel barışın güçlenmesinde etkili bir seçenek oluşturabilir. Hatta küresel aktörlerin bölgeye yönelik yayılcı ve piyasacı yaklaşımlarına karşı anlamlı bir direnç merkezi görevi görebilir, bölge ülkelerinin kendi su kaynaklarına sahip çıkmalarını teşvik edebilir.

Bu çerçevede, örneğin Türkiye, sadece komşularına değil, kardeş Türk Cumhuriyetleri’ne ve diğer Avrasya ülkelerine yönelik bölgesel bir su politikası geliştirebilir ve bölge ülkeleri ile “ortak bir su stratejisi” oluşturabilir. En azından böyle bir girişimin öncülüğünü Türkiye yapabilir, yapmalıdır. Çünkü Türkiye su konusunda ve suyla ilgili anlaşmazlıkların çözümünde önemli bir deneyime ve birikime sahiptir. Ayrıca Türkiye’nin jeopolitik konumu, dünyayla ilişkileri ve bölge ülkeleriyle tarihsel-kültürel yakınlığı (akrabalığı) Türkiye’ye böyle bir misyon yüklemektedir. Türkiye, yakın geçmişte Ortadoğu bölgesine yönelik “Barış Suyu Projesi” adlı bölgesel bir su işbirliği projesi önermiş, ancak dönemsel koşullar ve bölge ülkeleriyle yaşanan “güven sorunu” bu projenin uygulanmasına olanak vermemiştir. Daha yakın zamanda Türkiye, alternatif olarak “Ortadoğu Su Birliği” önerisinde bulunmuştur. Bu Birlik bağlamında, bölge ülkelerinin eşit ve katılımcı haklara sahip olması, suyla bağlantılı olarak tarım ve enerji alanlarında işbirliği yapılması öngörülmüştür (Kalaycı, 2008, 170). Hatta eskiden su sorunu yaşadığımız güney komşumuz Suriye’nin Su Bakanı Türkiye’ye gelmiş ve Asi Nehri üzerinde yapılacak ortak baraj çalışmaları için görüşmelerde bulunmuştur. Ancak, benzeri olumlu yaklaşımların diğer komşu ülkelere de gösterilmesi bu alandaki işbirliği umutlarını daha da artıracaktır. Bu bağlamda, komşu ülkeler arasında güven ortamı daha da geliştirilmeli, su birliği gibi masum ve insani bir projenin bile psikolojik ve kültürel altyapısı iyi oluşturulmalıdır.

Ortak su stratejisi oluşturma bağlamında atılacak ilk adımın, Türkiye’nin ve Türk Cumhuriyet’lerinin su uzmanlarını, suyla ilgili temel kurum yöneticilerini, ilgili akademisyenlerini, stratejistlerini ve bu işe gönüllü diplomatlarını bir araya getirecek bir bölgesel su forumunun (Örneğin, Avrasya Ortak Su Strateji Forumu) oluşturulması olduğu düşünülmektedir. Bu forumun yapacağı kapsamlı çalışmalar sonucunda, eşit katılımlı bir kurul (Ortak Su Strateji Kurulu) kurulabilir. Anlaşmazlık konusu olan ve zaman zaman çatışma kaynağına dönüşen ortak sular neden barış ve işbirliğinin bir dayanak noktasına dönüşmesin? Neden bu ülkeler kalkınma ve gelişmeleri için su ve enerji kaynaklarını bir fırsata dönüştürmesinler? Türkiye, dünyanın en büyük bölgesel kalkınma projelerinden biri olan ve su kaynaklarının değerlendirilmesini esas alan GAP Projesi konusunda çok önemli mesafe almış ve büyük bir başarı kazanmıştır. Şimdi de Türk Cumhuriyetleri ve diğer

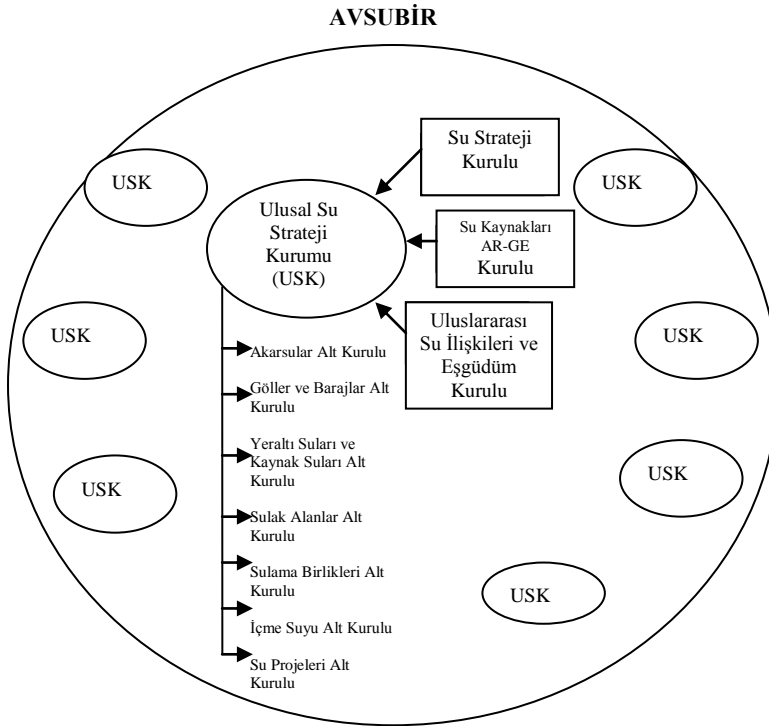
Avrasya ülkeleri için bu deneyim ve birikimini seferber edebilir ve Orta Asya bölgesinde paylaşılan nehir, göl ve diğer su kaynaklarını toplumsal ve ekonomik bir kalkınma projesine dönüştürmenin öncülüğünü yapabilir.

Bölgesel Su Birliği projeleri kapsamında; su veri bankaları kurulmalı, Birlik ülkeleri bilgi paylaşımı sağlayabilmelidir. Kimi bölgelerde suların depolanıp, taşınması için su bankaları (istasyonları) oluşturulmalı (Kalaycı, 2008, (171), kimi akarsularda ortak su projeleri (hidroelektrik santrali, sulama göleti vb) geliştirilmeli ve yapılacak projelerde ortak yararlar gözetilmelidir. Bu bakış ve bilinçle oluşturulacak Birliğin ülkeler düzeyindeki örgütsel yapısı ile ülkeler arası (bölgesel) örgütlenme yapısı Çizim 1’de sunulmuştur. Bu kurumsal yapı, sadece bir örnek olarak önerilmiştir, eleştiri ve tartışmaya açıktır. Ulusal düzeyde önerilen Ulusal Su Strateji Kurumu=USK (veya Su Kaynakları Eşgüdüm ve Strateji Üst Kurumu), siyasi iktidarların doğrudan müdahalesine açık olmayacak şekilde özerk, katılımcı ve anayasal bir kurum olmalıdır. Bu üst kurumun üç temel ayağından birisi olan Su Strateji Kurulu’nda ülkenin deneyimli ve eğitilmiş su uzmanları, su hukukçuları, akademisyenleri, kamusal su kurumu temsilcileri, suyla ilgili meslek kuruluşu ve STK temsilcileri, su birliği yöneticileri ve su stratejistleri görev yapmalıdır. Üst kurumun Su Kaynakları Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) Kurulu’nda ise, suyla ilgili teknik uzmanlar, su mühendisleri, tarım ve toprak uzmanları, araştırmacı ve planlamacılar görevlendirilmelidir. Kurumun üçüncü temel ayağı ise, su kaynakları ile ilgili olmak üzere ülkeler arası ve bölgesel ilişkileri ve işbirliği çalışmalarını yürütecek olan Uluslararası Su İlişkileri ve Eşgüdüm Kurulu’dur. Bu Kurul’da, suyla ilgili konularda uluslararası üne sahip akademisyen, bilim adamı, diplomat, hukukçu, ekolog, hidrolog ve uluslararası ilişkiler uzmanları gibi uzman kişilere görev verilmelidir. Bu kurul, aynı zamanda Küresel Su Ortaklığı, Dünya Su Konseyi ve Dünya Su Forumları gibi uluslararası su kurum ve kuruluşlarına da temsilci olarak katılabilir ve küresel su projelerinde görev alabilir.

Bu ana kurulların her birine su kaynaklarının türüne ve özelliğine göre oluşturulacak çeşitli alt kurullar bağlanmalıdır. Örneğin, Akarsular Altkurulu, Göller ve Barajlar Alt Kurulu, Yeraltı Suları ve Kaynak Suları Alt Kurulu, Sulak Alanlar Alt Kurulu, Sulama Birlikleri Alt Kurulu, İçme Suları Alt Kurulu, Su Etiği Alt Kurulu ve Su Projeleri Alt Kurulu gibi alt kurullar oluşturulmalıdır. Bu alt kurullarda, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde katılımcı bir yönetim yapısı inşa edilmelidir. Bu alt kurullar, aynı zamanda ilişkili oldukları alanlarla (tarım, orman, çevre, kültür ve enerji gibi) da işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışacak esnek bir yapıya sahip olmalıdır.

Ulusal Su Strateji Kurumu’nun doğal üyelerinden birisi de Su Bakanı veya ilgili bakan olacaktır. Ancak, bakan veya siyasi iktidarın temsilcisi, Kurumun başyöneticisi veya yönlendiricisi olmayacak, alınacak kararların siyasi erke iletilmesinde ve yasaların çıkarılmasında katkı sağlayacaktır. Ulusal düzeyde önerilen Su Strateji Kurullarının birleşmesiyle AVSUBİR oluşturulacaktır. AVSUBİR’in merkezi ve baş yöneticisi, Birlik ülkelerinin ortak kararıyla belirlenecektir. Ancak, başlangıç olarak, dönüşümlü ve belli süreli olmak üzere ülkelerin devlet başkanları bu görevi üstlenebilirler.

Çizim 1: Avrasya Su Birliği (AVSUBİR) Örnek Modeli

Kaynak: Bu Örnek Çizim Araştırmacı Tarafından Oluşturulmuştur

Böyle bir ortak girişimle, hem komşu ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar tatlıya bağlanabilir, hem de diğer alanlarda yapılacak işbirliği için sağlam bir zemin yaratılabilir. Başlangıç olarak, Türk Cumhuriyetlerinin su kaynakları ile ilgili yürüteceği ortak bir strateji, bölgedeki diğer ülkeleri de olumlu yönde etkileyecektir. Uluslararası su tekellerinin ve su kaynaklarını kontrol altına almak isteyen küresel güçlerin karşısında da bu ülkeler daha güçlü ve daha donanımlı bir şekilde tavrı sergileyebilecektir.

Su gibi bir toplumsal değer, küresel su şirketlerinin kâr hesaplarına terk edilmesi kabul edilemez. Öte yandan, tüm insanlığın yaşamsal gereksinmesi olan böyle bir varlığın, gelişmiş ülkelerin aralarında dünya genelinde yürüttükleri egemenlik ve hegemonya savaşının emrine terk edilemeyeceği de açıktır. Su üzerine küresel ölçekte oynanan oyunun sonuçlarını yaşayan ülke deneyimleri esas alınarak Küresel Su Politikaları'na karşı suyun; 1. Toplumsal bir değer olduğu, 2. Kamu mülkiyetinde ve kamu işletmeciliğinde kalmasının daha doğru olacağı, 3. Piyasa malı haline getirilmesinin kabul edilemeyeceği, 4. Küresel ticaret konusu yapılamayacağı, 5. Ülkeler arasında savaş konusu değil barış aracı olarak kullanılmasını sağlayacak ikili anlaşmaların ve ilişkilerin güçlendirilmesi gerektiği (İnşaat Mühendisleri Odası, 2006, 504) yönünde kapsamlı bir bilgilendirme ve bilinçlendirme kampanyası başlatılmalıdır

Sonuç olarak, **dünya su siyasetinin temelinde, su kaynaklarının yönetimi (paylaşımı olamaz mı) sorunu vardır.** Su kaynaklarına kim ve nasıl hükmedecektir? Artık, küresel su yönetim modelinin temeli atılmıştır. Bu nedenle her ülke doğal kaynaklarına ve sularına sahip çıkmalı, kendi ulusal su strateji ve politikasını geliştirmeli ve uygulamalıdır. Bu politika çerçevesinde, su kaynaklarının bölgesel ve ülkelerarası düzeyde ortaklaşa

planlanması, bugünkü ve gelecekteki gereksinimleri doğru belirleyecek ortak bilgi ve veri merkezlerinin oluşturulması gerekmektedir. Öte yandan, havza ekosistemlerinin korunması ve su kaynaklarının uluslararası küresel aktörlerin denetimine karşı savunulması da bölgesel düzeyde işbirliğini ve ortak stratejiler geliştirilmesini gerekli, hatta zorunlu kılmaktadır. Su temelli bölgesel gerginliklerin ve çatışmaların önlenmesi ve bölgesel barışın tesisi için de böyle bir işbirliği ve ortak tavır son derece önemlidir (Mazlum, 2006, 38).

Bugün, küresel aktörlerin son derece donanımlı, planlı ve küresel ölçekli saldırıları karşısında örgütlü, donanımlı ve kararlı durabilmek, dayatmalarına karşı direnebilmek büyük önem taşımaktadır. Dünya milletleri ve küresel aktörlerin hedefindeki olası pazar ülkeleri, tehlike ve tehdidin farkına varabilmeli ve akılcı önlemler alabilmelidirler. Aksi halde, geçen yüzyıl petrol için yaşananlar bu kez de su kaynakları için geçerli olacaktır. O nedenle, özellikle de Avrasya ülkeleri de petrol kaynakları ile ilgili yaşananları anımsayarak ve önemseyerek, hiç olmazsa bu kez su kaynakları konusunda ellerini çabuk tutmak zorundadırlar. Bunun için, hala bir şans ve fırsat vardır ve zaman hızla azalmakta, küresel aktörlerin kuşatması her gün biraz daha daralmaktadır. Kendi su kaynağına sahip çıkmak, geleceğine sahip çıkmaktır.

KAYNAKÇA

Arar, A. Asım (2004), "Yeni Dünya Düzeni Eskiyecek mi?", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, Sayı: 15, Kasım 2004, Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayını.

Arslan, Mahmut (2008), "Su ve Küresel Aktörle", **Hizmet-iş Dergisi**, (Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası Üç Ayda Bir Yayınlanan Yayın Organı) "2008/II, Yıl:19, Sayı:128" in EKİ olarak yayınlanmıştır.

Asian Development Bank, (2003), (www.adb.org/Documents/Events/2003/Regional_Cooperation_Shared_Water/default.asp, Erişim: 12.4.2009).

Başkaya, Cengiz (2008), **Su Savaşları ve Küresel Şirketler**, ozguruniversite.org Erişim: 16.02.2009.

Bayne, Nicholas (1997), "Globalization and the Commonwealth", **Round Table**, October 1997, Issue 334.

Bird, Maryan, (2001), "Dried Out", **Time**, May 7, 2001, p, 48-51.

Browne, S. Robert (1999), "The IMF and the World Bank in the New World Order", **Altered State**, (Ed: Bennis and Moushabeck).

Bandyopadhyay, Jayanta (1996), "Waters Towers of the World", **People and the Planet**, Vol: 5, No: 1, USA.

Camdessus Report, (2003), "Report of World Panel on Financing Water Structure", **Financing Water For All**, March, 2003.

Cerny, P. G. (1999), "Globalization and Other Stories: The Search for a New Paradigm for International Relations", **International Journal**, Vol. 51, No: 4, 633-637.

Cumhuriyet Gazetesi (2007), "Dünya Su Vizyonu ve Eylem Planı", 15 Ağustos 2007.

Cumhuriyet Gazetesi (2007), "Su Üzerine Küresel Politikalar", 15 Ağustos 2007.

Çınar, Tayfun (2006), "Su Yönetimi ve Finansmanında Strateji, Model ve Aktörler", **Su Yönetimi: Küresel Politika ve uygulamalara Eleştiri**, (Ed: Tayfun Çınar ve Hülya K. Özdiñç), Ankara: Memleket yayınları, s, 43-91.

DPT (2006), "Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu", **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara: DPT Yayını.

Durmazuçar, Vedat, (2002), **Ortadoğu'da Suyun Artan Stratejik Değeri**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Eczacıbaşı, Şakir (2006), “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi Dünyayı Yerinden Oynatacak Bir Proje midir?”, **Genişletilmiş Ortadoğu ve Afrika Projesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, (Düz: Kültür Girişimi), İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayını, 9-11.

EU Water Framework Directive, 2000/60/EC.

Falay, Nihat (1998), “Yerel Yönetimlerde Özelleştirmeye ilişkin Sorunlar”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, c: 7, s: 1, Ankara: TODAİE Yayını, s, 14.

Güler, Birgül Ayman (1997), “Küreselleşme ve Yerelleşme, Yerel Altyapı Sektörü”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 6, Sayı: 2, Ankara: TODAİE Yayını, s, 62-77.

Güler, Birgül Ayman (2006), **Sunuş Yazısı-Su Yönetimi-Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri**, (Der: Tayfun Çınar ve Hülya K. Özdiñç), Ankara: Memleket Yayınları.

Günaydın, Gökhan (2008), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Su Politikalarında Değişim Ve Tarımsal Sulamada Özelleştirme Uygulamaları**, ZMO,

Hall, David, (2002), “The Water Multinationals-2002”, **Financial and Other Problems, August 2002.**

Institute of Social Studies, (2006), International Conference, 1-2 December 2006, ISS/CESTRAD, The Hague, (Erişim: 21.02.2007).

İnşaat Mühendisleri Odası (2006), “Su Üzerine Küresel Politikalar”, **TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiriler Kitabı**, İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Su Kaynakları Planlama ve Elektrik Enerjisi Komisyonu, Ankara: TMMOB Yayını.

Jussaume, R. A. Jr. (2001), “Japonya’da Küreselleşme, Tarım ve Kırsal Kesimde Sosyal Değişme”, (Çev: Yusuf Şahin), **Mülkiye Dergisi**, Cilt: XXV, Sayı: 228, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayını.

Kalaycı, İrfan (2008), **“Avrupalı Türkiye” Ekseninde Ortadoğu’nun Ekonomi Politikası**, Ankara: Nobel Yayını.

Kaplan, Ayşegül (1999), **Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayını.

Karaev, Zainiddin, (2005), “Water Diplomacy in Central Asia”, **The Middle East River of International Affairs**, Vol: 9, No: 1, 5 March 2005.

Karakılıçık, Yusuf ve Ayşe Özcan, (2007), “Türkiye’de Ve Türk Cumhuriyetlerinde Sürdürülebilir Kalkınma Bileşeni Olarak Su Kaynaklarının Artan Önemi Ve Ortak Bir Su Stratejisi Önerisi”, **Küreselleşme Sürecinde Kafkasya ve Orta Asya III. Uluslararası Kongresi’nde sunulan ve Bildiriler Kitabında yayımlanan Bildiri**, Azerbaycan-Qafqaz Üniversitesi Mayıs 2007-Bakü, s: 177-188.

Karakılıçık, Yusuf (2009), “Bölgesel Su Anlaşmazlıklarının Küresel Çatışmaya Dönüşme Riski: Fırat Ve Dicle Örneği”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (Review of International Law & Politics)-Su Meseleleri Özel Sayısı**, Cilt: 4, Sayı: 16, Ankara: Uluslar arası Stratejik Araştırmalar Kurumu=USAK Yayını, s; 19-56.

Karakılıçık, Yusuf ve Şükrü İnan, (2007), “Su Kaynaklarının Ekostratejik Önemi Ve Türk Cumhuriyetleri “Ortak Su Politikası” Önerisi”, **5.Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Celalabat-Kırgızistan-Haziran 2007, s: 141-150.

Kartal, Filiz (1999), “ Su Yönetimi: Son Dönemdeki Politika Arayışları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 8, Sayı: 4, Ankara: TODAİE Yayını, s. 100 - 121

Kayır, Gülser Öztunalı (2008), “Küresel Su Yönetimi ve Türkiye’nin Konumu”, **Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslar arası Sempozyumu-Bildiri Kitabı**, Akdeniz Üniversitesi-Dedeman Antalya Hotel & Convention Center, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayını, 270-280.

Kılıçbay, Mehmet Ali, (2006), “İnsanlar Yeryüzüne Suyu Göre Dağılmışlar”, **Karizma Dergisi-Beyaz Petrol: Su Özel Sayısı**, Yıl. 7, Sayı: 27, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, İstanbul Entegre Matbaacılık.

Kidron, Michael and Ronald Segal (1995), **The State of the World Atlas**, London: Penguin Books, UK.

Kloby, Jerry (2005), **Küreselleşmenin Sefaleti** (Çev: Orhan Düz), İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Mazlum, İbrahim, (2006), “Su Kaynakları, Çatışma ve Fırat-Dicle Havzasında Sürdürülebilirlik”, **Karizma Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 27, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, İstanbul: Entegre Matbaacılık, s,25-40.

Mert, Aykan (2006), "IMF ve Dünya Bankası Su Politikaları, Çokuluslu Şirketlerin Türkiye'deki Uygulamaları", **TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiri**, TMMOB, Ankara.

Naidoo, A. (2008), "Uluslararası Su Kurumları ve Ulusal Ölçekteki Politikalara Etkileri" **Kapitalizm Kıskaçında Su**, 22-23 Mart 2008'de Yıldız Teknik Üniversitesinde düzenlenen uluslararası konferansa sunulan yayınlanmamış bildiri.

Öngür, Tahir (2009), **Su Savaşları Kimin Savaşı?**, Suplatformu-net, Erişim: 20.02.2009.

Özbilen, M. Vedat (2006), "Su Sektöründeki Gelişmeler ve Bunun Karşısında Kent Plancılarının Duruşu Nasıl Olmalıdır", **Şehir Plancıları Odası Su ve İnsan Yerleşmeleri**, www.spo.org.tr/modules/sections

Pamukçu, Konuralp, (2000), **Su Politikası**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Postel, Sandra (2000), **Son Vaha-Su Sıkıntısıyla Karşı Karşıya**, (Çev: F. Şebnem Sözer), Ankara: TÜBİTAK-TEMA Vakfı Yayınları

Report of the World Summit on Sustainable Development (Johannesburg-South Africa, 26 August-4 September 2002), "Annex: Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development", Chapter IV, s. 22-23, http://www.unmillenniumproject.org/documents/131302_wssd_report_reissued.pdf

Roy, Ashim Kumar (2004), "Emperyalist Küreselleşme ve Emek", **Teori**, Mart 2004, Sayı: 179, İstanbul: Analiz Basım Yayın.

Salihoğlu, Serhat, (2006), "Küresel Su Siyaseti Nedir?, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve uygulamalara Eleştiri**, (Ed: Tayfun Çınar ve Hülya K. Özding), Ankara: Memleket yayınları, s, 3-34.

Saran, Ulvi (2001), "Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 73, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayını.

Shiva, Vandana (2003), **Su Savaşları**, (Çev: Ali Kerem), İstanbul: Aram Yayıncılık.

Smith, David (1999), "Water and Cities in Arid Central Asia", **Aridlands-Water in Cities**, (ALN #45, Spring/Summer 1999 Erişim: 23.02.2007).

Swain, Ashok (1998), "A New Challenge: Water Security in the Arab World", **Arab Studies Quarterly**, Winter 1998, (<http://searc.global.epnet.com>).

Tanzer, Michael (1995), "Globalizing the Economy", **Monthly Review**, (Eylül 1995), s; 1.

The Dublin Statement On Water and Sustainable Development (1992), <http://www.wmo.ch/web/homs/documents/english/icwedece.html#capacity>

Touraine, Alain (2001), "The New Capitalist Society", **İdentity Culture an Globalization**, (Ed: E. Ben-Rafael and Y. Sternberg), Brill, Boston, USA.

TÜBİTAK (2002), "Su Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma" (Ön Rapor), Derin Orhon, Seval Sözen, Beyza Üstün, Erdem Görgün ve Özlem Karahan (Haz.), **Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi**, İstanbul, 20.12.2002.

Türkiye Gazetesi (2009) **İşte Dünya Su Forumu Sonuç Bildirgesi**, www.kibrisgenctv.com/haber/k12/454/Iste-Dunya-Su-Forumu-Sonuc-Bildirgesi.html, 2009-03-17 (Erişim: 23.03.2009).

USİAD (2007), **Su Raporu-Ulusal Su Politikası İhtiyacımız**, Ankara: Ulusal Sanayici ve İş Adamları Derneği Yayını.

Yalçinkaya, Ozan, (2006), "Liberal Su Pazarları ve Çokuluslu Şirketler", **Karizma Dergisi-Beyaz Petrol: Su Özel Sayısı**, Yıl. 7, Sayı: 27, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, İstanbul Entegre Matbaacılık.

Yaşar, Doğan ve Dursun Yıldız (2009), **Küresel Isıtılan Dünya ve Su**, İstanbul: Truva Yayınları.

Yıldız, Dursun, (2003), "Akdeniz Havzasında Su Sorunları ve Türkiye", **Hidropolitik 2003**, Sayı: 25, Mayıs 2003, Ankara: Atılım Yayını.

Yıldızoğlu, Ergin (2004), "Büyük Ortadoğu Projesine Eleştirel Bir Bakış", **Cumhuriyet Gazetesi Strateji Eki**, Sayı: 19, 8 Kasım 2004, 10-11.

Yılmaz, Aytekin (2004), **İkinci Küreselleşme Dalgası**, Ankara: Vadi Yayınları.

Wikipedia-Bottled Water (2008), **Küreselleşme ve Su Ticareti**, http://en.wikipedia.org/wiki/Bottled_water, 12.03.2009.

- <http://www.ruveyda.org/kuresel.htm> , Er. Tar: 16.03.2007
- [www.euwi.org/Water Initiative](http://www.euwi.org/Water%20Initiative), 2002, Erişim:19.02.2007.
- www.rwe.org, 2005, RWE, Fact and Figures, Erişim: 17.02.2007.
- www.suez.org, 2004, Suez Environment, Fact and Figures, Erişim: 17.02.2007.
- www.ue.eu.int; 2429th Council Meeting: Development-Brussels, Erişim: 19.02.2007.
- www.unesco.org/water/wwap., Water Policy and Institutions, Erişim: 19.02.2007.
- [www. HalkinHaklari.com](http://www.HalkinHaklari.com) 2007, Suyun Tathı Karı, 18 Ocak 2008, Erişim: 16.02.2009